

Sejmutí souvislého nitrocelulózového nátěru z povrchu nástěnné malby

Josef Čoban, Františka Hamsíková, Petra Hamplová, Hana Čobanová | restaurátoři

Abstrakt | Tento příspěvek o restaurování nástěnné malby iluzivně malovaných fajánsových kachlů ve výklenku uprostřed jižní stěny menší místnosti do Lázeňské ulice ve 2. np. domu č.p. 289/III., tzv. Sterneggovský palác, Praha 1 – Malá Strana je dokladem toho, že na konci dlouhého a zdánlivě bezvýsledného hledání může být překvapivě jednoduché řešení a nečekaně efektivní výsledek.

Stav před restaurováním, pohled JZ

Součástí kompletní stavební obnovy a restaurování patrných nástěnných maleb, štukatur, dřevěných obložení na kolmých stěnách, dveří, okenic, oken a podlah v letech 2008 až 2011 byly též nalezené, vybrané a nově odkryté nástěnné malby. Na prezentované malbě jsem provedl rozšířený průzkum rozpustnosti souvislých hnědých nátěrů.

V roce 2008 při orientačním průzkumu obou reprezentačních místností ve 2. n. p. bývalého Sterneggovského paláce na Malé Straně (dům bývá nazývaný též U Zlaté husy) v Lázeňské ul. č. p. 289/III., našli restaurátoři BcA. Adam Černý a Michal Vedral na průčelní stěně i obou bocích v několika malých sondách monochromní šedomodrou iluzivní malbu fajánsových kachlíků. Tato malba byla provedena pravděpodobně technikou vápenného seca, i když rozvržení celkem jednoho sta různých jednoduchých výjevů je provedeno prorytím kružnic do vlhké omítky. Tyto nehluboké rytiny i středové vpichy kružítek bylo možné nalézt na přetřených plochách výklenku včetně podhledu. Celý výklenek překrývaly dvě vrstvy novodobých papírových tapet, pod nimiž se nalézal mladší souvislý světlý, pravděpodobně akrylátový nátěr (rozpustný toluenem), a starší taktéž souvislý hnědý nitrocelulózový masivní nátěr. Tento nátěr měl velmi dobrou soudržnost s nalezenou iluzivní malbou kachlů a částečně i migroval do jejího porézního povrchu. Pokud se výše zmíněným restaurátorům při průzkumu podařilo pomocí ostrých restaurátorských kladívek odloučit

nitrocelulózový nátěr bez výrazných ztrát, pak to bylo pouze tam, kde se pod ním vyskytovaly staré štukové vysprávký diagonální praskliny zdiva, překrývající lokálně malbu i mimo defekty před jejím zaslepením hnědým nátěrem.

V přípravných restaurátorských pracích pokračoval Mgr. Josef Duchan, akad. mal., který odstranil vrstvy papírových tapet, jejich vodou rozpustná lepidla a mladší akrylátový světlý nátěr. Pokusy o odmytí hnědého nitrocelulózového nátěru vatovými tampóny nepřineslo uspokojivé výsledky, protože pojídla i jemné částice pigmentů bohužel migrovaly do porézního povrchu nástěnné malby a výrazně jej znečítelňovaly.

Po rezignaci restaurátora i majitelů bytu na odkrytí celé malby ve výklenku jsem se přesto pokusil odstranit robustní nátěry opakovaným rozpouštěním acetonem nebo nitroředidlem C 6000 přes neklížený pevný papír, do něhož jsou balené porcované čaje. Dobrých výsledků bylo možné docílit teprve po čtyřech až šesti plynule navazujících cyklech, kdy při těch posledních musela být rezidua odsávána do buničiny. Nutnou podmínkou úspěchu, tj. odsátí i jenom nažloutlého filmu zbytků nátěrů a jeho pojídel z povrchu maleb, byl nepřerušovaný a kontinuální proces odmyváání. Poměrně pevný a po jedné straně hlazený papír dobře nasával naměkčenou barvu, netrhal se v prvních kritických fázích s větší hmotností odloučené barvy a dobře odolával i při opakovaném nanášení rozpouštědla. Taktéž

Postupné snímání nitroceluloz. nátěru

úspěšně bránil i mechanickému narušení povrchu malby. Po prezentaci tohoto dílčího průzkumu se majitelé i zástupci NPÚ pro HMP rozhodli nalezenou malbu prezentovat a restaurátorské práce mohly pokračovat. Byť se jedná o relativně rozměrově malé dílo (výška výklenku 235 cm, největší šířka 120 cm, hloubka 45 cm, jedno sto iluzivně malovaných kachlů o velikosti 24 x 24 cm, kde se ale jen velmi zřídka opakují stejné figurální nebo zvířecí výjevy, krajinné či architektonické situace), ale především s ohledem na časovou náročnost prací a zhoršení hygienických podmínek v omezeně větratelném prostoru, se ujal odkrytí maleb dvě restaurátorky BcA. Františka Hamsíková a studující FR UP Petra Hamplová, která zde úspěšně realizovala svoji bakalářskou praktickou práci. Obě lze bez nadsázky považovat za spoluautorky tohoto příspěvku. S restaurováním se započalo v říjnu 2009 a bylo završeno v září 2010. Laboratorní průzkum modrého pigmentu nástěnné malby i barevné úpravy dvou malých fragmentů dřevěného obložení výklenku, nalezených pod mladším z roku 1778, provedla Ing. Alena Hurtová na FR UP. Jedná se o totožný typ modrého smaltu.

Pro doplnění uvádím, že po demontování kruhového nástropního obrazu na dřevěném rámu ze štukového centrálního rámu Alegorie spravedlnosti a míru, který je v literatuře připsaný Petru Molitorovi, byla na omítce pod ním nalezena nástropní malba s mytologickým výjevem Pygmalion. Tato nikdy neopravovaná nástěnná malba na vápenných omítkách, které jsou uchyceny v rákosových armaturách na dřevěném podbití stropu, je provedena na několika různě rozměrných denních dílech hladkých omítek technikou kalkmalerei. Barevné vrstvy v místech nejvyšších světel rozměrně volně visící draperie lokálně doplňuje charakteristická modelační šrafura tzv. po tvaru s plátkovým zlatem na olejových podkladech. Tuto malbu restaurovala v roce 2011 BcA. Hana Čobanová v rámci povinné dvouleté praxe po absolvování FR UP. Laboratorní průzkum použitých pigmentů a stratigrafie barevných nánosů provedla Ing. Taťjana Bayerová.

Ve spolupráci s PhDr. Martinem Mádlem a jeho kolegyní Ph.D. Anke Schlecht byly porovnány aktuálně zkoumané nástěnné malby ze zámku vévody Württenberského v Ludwigsburgu a v pražském Přehořovském (Lobkowitzkém) paláci na Malé Straně s nalezenou malbou Pygmalion. Ve výše uvedených lokalitách je bez jakýchkoliv pochyb doložen jako jejich autor Jan Steinfels ze Steinfelsu, působící v Praze okolo roku 1710, který do svých realizací s oblibou vkládal iluzivní malbu keramických artefaktů s modrými fajánsovými dekory. Pakliže se dodatečným laboratorním průzkumem potvrdí, že modré smalty, použité při malbě draperií a oblohy na výjevu Pygmalion, jsou totožné s pigmenty, použitými při malbě fajánsových kachlů ve výklenku téže místnosti, může se přinejmenším jednat o dobovou malbu z počátku 18. století.

Sondážní průzkum

Pracovní snímek, postup odstraňování nitrocel. nátěrů

Pracovní snímek, postup odstraňování nitrocel. nátěrů

Pracovní snímek, stav po vytmelení defektů

Stav po restaurování

Stav po restaurování a ukončení oprav interiéru

Stav po restaurování, detail horní části

Lázeňské ul. č. p. 289/III.,
Jan Steinfels ze Steinfelsu,
Pygmalion